

Straffeprosess

Ørnulf Øyen

3. utgave

FAGBOKFORLAGET

Ørnulf Øyen

Straffeprosess

3. utgave

FAGBOKFORLAGET

Forord

I forordet til første utgave av boka skrev jeg:

«En viktig målgruppe for denne boka er juridiske studenter. Fremstillingen skal være egnet som en lærebok. Av den grunn har målet ikke vært å skrive en grundig fremstilling av norsk straffeprosess fra A til Å, eller en fremstilling som gir en innføring i alle straffeprosessuelle temaer. Hovedvekten er lagt på de temaer som studenter skal eller bør ha grundig kjennskap til, mens andre temaer enten ikke behandles eller bare behandles oversiktsmessig. En vesentlig del av fremstillingen [...] går likevel såpass i dybden at den også bør være av betydelig interesse for erfarne jurister.

Menneskerettighetene er i dag en sentral rettskilde i norsk straffeprosess. Fremstillingen tar sikte på å gjenspeile dette, både når det gjelder struktur og rettskildebuk. En viktig målsetting har vært å få frem samspillet mellom menneskerettighetene og de tradisjonelle norske straffeprosessuelle rettskildene. En annen viktig målsetting med fremstillingen har vært å få frem de utgangspunkter og hovedregler som gjelder i straffeprosessen, og de hensyn som begrunner disse. Ikke minst gjelder dette for de ulike ulovfestede utgangspunkter og hovedregler som straffeprosessloven til dels bare forutsetter.»

Hvem som er hovedmålgruppen for boka og hva som er de sentrale målsettinger med den, er ikke endret siden første utgave. Samtidig må det erkjennes at studenter ikke er en homogen målgruppe. Ulike studenter har ulike behov, og de ulike læresteder kan ha noe forskjellige prioriteringer når det gjelder hvilke temaer i straffeprosessen som er sentrale. Det er også utfordrende å balansere studenters behov opp mot målet om at boka også skal ha interesse for dommere, ansatte i påtalemyndigheten, advokater mv. En fremstilling vil i tillegg påvirkes av forfatterens egne faglige interesser. Fremstillingen i boka bærer til en viss grad preg av at jeg er emneansvarlig og underviser ved Universitetet i Bergen, og av mine faglige interesser.

Gjennom annen utgave og nå tredje utgave er det samlet sett gjort relativt betydelige endringer i fremstillingen. Visse strukturelle endringer er gjort. Den mest omfattende kommer nå i tredje utgave. Reglene om pågrepelse og fengsling er samlet i en egen del mot slutten av boka. De største endringene er imidlertid gjort innad i de ulike kapitler. Flere kapitler eller punkter i kapitler

er skrevet betydelig om, som følge av enten endringer i rettskildebildet, eller en ny vurdering av hvilke problemstillinger som bør tas opp eller hvordan et tema bør behandles. Samlet sett er endringene i tredje utgave noe større enn det de var i annen utgave. Men målet har vært at det samlede omfanget av fremstillingen ikke skal øke betydelig.

Det mest betydningsfulle nye i rettskildesituasjonen siden annen utgave er endringene i straffeprosessloven ved lov nr. 122/2021. Endringsloven er den tredje og klart mest omfattende delreformen av straffeprosessen i etterkant av Straffeprosessutvalgets innstilling NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov. Et sentralt element i endringsloven er det som betegnes som «aktiv saksstyring» av hoved- og ankeforhandlinger. Reformen knyttet til aktiv saksstyring innebærer mange endringer i straffeprosessloven kapittel 21 og 22 om forberedelse til og gjennomføring av hovedforhandling. I tillegg innebærer lov nr. 122/2021 en rekke andre endringer i straffeprosessloven, ikke minst i regelverket om påtalemyndigheten. Fremstillingen bygger på rettstilstanden slik den vil være når lov nr. 122/2021 er trådt i kraft. I skrivende stund er det ikke fastsatt når endringsloven vil tre i kraft. Men ut fra de signaler som er gitt fra Justisdepartementet, er det sannsynlig at loven vil tre i kraft 1. juli 2022.

Fremstillingen tar ikke høyde for de reglene som er gitt ved lov nr. 148/2021 på grunn av koronaepidemien. Loven oppheves 1. juli 2022 med mindre dens virketid forlenges. For øvrig er fremstillingen søkt ajourført frem til 1. mars 2022. Kilder som er kommet til etter denne datoen, er innarbeidet så langt det har vært mulig.

Flere personer har i større eller mindre grad bidratt til første, annen eller tredje utgave av boka, med faglige eller pedagogiske innspill, faglige diskusjoner, oppmuntringer mv. Mer allment nøyer jeg meg med en generell takk til disse personene, og å vise til forordet i første utgave. Men professor Gert Johan Kjølby må særskilt nevnes. Også under arbeidet med tredje utgave har jeg hatt stor nytte av de diskusjoner jeg jevnlig har med ham om ulike straffeprosessuelle spørsmål. Videre rettes en stor takk til vit.ass. Ingrid Emilie Kvanum Hestnes, som har bistått med kontrollen av kildehenvisninger.

Bergen, 2. mars 2022

Ørnulf Øyen

Innhold

Del I

INTRODUKSJON.	23
-----------------------	----

Kapittel 1

Oversikt	25
1.1 Rettsområdet «straffeprosess»	25
1.2 Straffeprosessens formål	26
1.3 Gangen i en straffesak	27
1.4 Sentrale målsettinger i straffeprosessen	29
1.5 Noen grunnleggende rettsregler i straffeprosessen	30
1.6 Litt om strafferettslig systematikk og terminologi	34
1.7 Den videre fremstilling	35

Kapittel 2

Rettskilder og metodiske utfordringer.	37
2.1 Opptakt	37
2.1.1 Historisk opptakt.	37
2.1.2 Rettsregler og etiske regler	38
2.2 Straffeprosessens kilder	41
2.2.1 Lover, forskrifter og ulovfestede straffeprosessuelle regler	41
2.2.1.1 Straffeprosessloven	41
2.2.1.2 Ulovfestede straffeprosessuelle regler	41
2.2.1.3 Domstoloven og andre lover	42
2.2.1.4 Påtaleinstruksen og andre forskrifter	43
2.2.2 Menneskerettighetene	43
2.2.2.1 Allment.	43
2.2.2.2 Hvilke menneskerettigheter er aktuelle i straffeprosessen?	44
2.2.2.3 Nærmere om rettergangsgarantiene i EMK.	46
2.2.2.4 Nærmere om rettergangsgarantiene i Grunnloven	47
2.2.2.5 Litt om tolkning av Grunnloven, EMK og SP.	49
2.2.3 Andre rettskilder	51
2.2.3.1 Lovforarbeider	51
2.2.3.2 Praksis fra Høyesterett	52
2.2.3.3 Reelle hensyn	53

	2.2.3.4	Instruksjer og praksis innen påtalemyndigheten	54
	2.2.3.5	EU- og EØS-rett	54
2.3		Noen allmenne metodiske problemstillinger	56
	2.3.1	Hva kan danne rettsgrunnlaget for en straffeprosessuell regel?	56
	2.3.2	Legalitetsprinsippet og tolkning av straffeprosessuelle lovbestemmelser.	57
	2.3.3	Hvordan analysere en straffeprosessuell problemstilling som har en side mot menneskerettighetene?	59
	2.3.4	Hvilken straffeprosessuell regel skal anvendes når det er skjedd en lovendring?	61
2.4		Arbeidet med en ny straffeprosesslov	61

Kapittel 3

		Hvilke saker behandles i straffeprosessens former?	63
3.1		Sakstyper og kravstyper som skal behandles etter reglene i straffeprosessloven.	63
3.2		Krav som kan tas med som et aksessorisk krav i en straffesak.	65

Kapittel 4

		Allmenne straffeprosessuelle temaer.	68
4.1		Det straffbare «forhold».	68
	4.1.1	Generelt.	68
	4.1.2	Når har grensdragningen mellom ulike straffbare «forhold» betydning?	69
	4.1.3	Metodiske spørsmål.	70
	4.1.4	Betydningen av ulikheter i det faktiske grunnlaget.	71
		4.1.4.1 Allment.	71
		4.1.4.2 Betydningen av hva som endres	71
		4.1.4.3 Skillet mellom flere overtredelser i likeartet realkonkurrens og en fortsatt forbrytelse.	72
		4.1.4.4 Flere straffbare «forhold» i likeartet idealkonkurrens?	74
	4.1.5	Betydningen av ulik subsumsjon	75
		4.1.5.1 Allment.	75
		4.1.5.2 Nærmere om interesselæren	76
4.2		Grensen mellom skyldspørsmålet og straffespørsmålet.	76
	4.2.1	Generelt.	76
	4.2.2	Nærmere om grensdragningen	77
4.3		Den prosessuelle strafferammen for et straffbart forhold	79

Del II

		PARTENE OG ANDRE AKTØRER	83
--	--	------------------------------------	----

Kapittel 5

		Påtalemyndigheten og politiet	85
5.1		Allment om påtalemyndigheten	85
5.2		Organiseringen av påtalemyndigheten.	86

5.3	Politiet	88
5.4	Bruken av ordet «politiet» i straffeprosessloven og påtaleinstruksen	89
5.5	Rettslige konsekvenser av påtalemyndighetens hierarkiske oppbygging	90
5.6	Delegasjon av beslutningskompetanse	92
5.7	Påtalemyndighetens avgjørelser	92
5.8	Habilitetskrav for påtalemyndigheten og politiet	93
5.9	Taushetsplikt for påtalemyndigheten og politiet	95
	5.9.1 Allment om taushetsplikt	95
	5.9.2 Nærmere om politiregisterloven § 26	96
	5.9.3 Nærmere om politiregisterloven § 34	97
5.10	Påtalemyndighetens straffesaksdokumenter	98
	5.10.1 Allment om påtalemyndighetens straffesaksdokumenter	98
	5.10.2 Innsyn i og offentlighet rundt påtalemyndighetens straffesaksdokumenter	98

Kapittel 6

	Mistenkte, siktede og tiltalte	100
6.1	Generelt	100
6.2	Mistenkte	101
	6.2.1 Hvilke rettigheter, friheter og byrder gir en status som mistenkt?	101
	6.2.2 Når får en person status som mistenkt?	102
6.3	Siktede	103
	6.3.1 Hvilke tilleggsrettigheter har en siktet?	103
	6.3.2 Når får en person status som siktet?	103
6.4	Betydningen av at det foreligger en «criminal charge» i henhold til EMK artikkel 6 nr. 1	107
	6.4.1 Allment	107
	6.4.2 Nærmere om mistenktes vern mot selvinkriminering	108
6.5	Situasjonen der mistenkte, siktede eller tiltalte er mindreårig, utilregnelig eller et foretak	110
	6.5.1 Mindreårige	110
	6.5.2 Utilregnelige	112
	6.5.3 Foretak	112
6.6	Hva skjer hvis mistenkte, siktede eller tiltalte dør?	113

Kapittel 7

	Forsvareren	114
7.1	Allment om forsvareren	114
7.2	Retten til å la seg bistå av en forsvarer	115
7.3	Retten til å forsvare seg uten bistand fra en forsvarer	116
7.4	Når har siktede krav på en offentlig oppnevnt forsvarer?	116
	7.4.1 Allment om ordningen med offentlig oppnevnt forsvarer	116
	7.4.2 Offentlig oppnevnt forsvarer på ethvert trinn av saken	117
	7.4.3 Offentlig oppnevnt forsvarer ved bruk av tvangsmidler	119
	7.4.4 Offentlig oppnevnt forsvarer ved politiavhør	119
	7.4.5 Offentlig oppnevnt forsvarer på irettføringsstadiet	120

7.5	Det frie forsvarervalg	120
7.6	Forsvarerens rolle og oppgaver	122
7.7	Forsvarerens rettigheter	124
7.8	Vernet av kommunikasjonen mellom siktede og forsvareren	125

Kapittel 8

Fornærmede og etterlatte, og bistandsadvokaten	127	
8.1	Oversikt	127
8.2	Rettighetene til «fornærmede» og personer med fornærmedes rettigheter	128
8.3	Rettighetene til «etterlatte»	129
8.4	Bistandsadvokaten	130

Kapittel 9

Domstolene	132	
9.1	Domstolenes rolle i straffeprosessen	132
9.1.1	Domskravet og krav om domstolskontroll	132
9.1.2	Anklageprinsippet mv.	133
9.2	Domstolenes saklige og stedlige kompetanse i straffesaker	134
9.2.1	Domstolstrukturen	134
9.2.2	Domstolenes saklige kompetanse	134
9.2.3	Domstolenes stedlige kompetanse	135
9.3	Fagdommere og lekdommere i tingretten og lagmannsretten.	137
9.3.1	Allment	137
9.3.2	Hvorfor deltar lekfolk som meddommere i straffesaker?	138
9.4	Kravet om at en dommer skal være upartisk	139
9.4.1	Allment om uavhengighet og upartiskhet.	139
9.4.2	En dommer må være habil.	141
9.4.3	Nærmere om domstoloven § 108	142
9.5	Rettsmøter, rettsbøker og lyd- og bildeopptak av rettsmøter	144
9.5.1	Rettsmøter.	144
9.5.2	Rettsbøker	145
9.5.3	Lyd- og bildeopptak.	146
9.6	Offentlighet i rettsmøter og allmennhetens innsyn i rettsbøker	147

Del III

ETTERFORSKING	149
--------------------------------	------------

Kapittel 10

Allment om etterforskning	151	
10.1	Hva er etterforskning?	151
10.2	Hva skal avklares gjennom en etterforskning?	152
10.3	Iverksetting av etterforskning	153
10.3.1	Når kan etterforskning iverksettes?	153
10.3.2	Når skal eller bør etterforskning iverksettes?	154

10.3.3	Hvem har kompetanse til å beslutte at etterforskning skal iverksettes, og til å avgjøre hvordan den skal gjennomføres?	155
10.3.4	Organiseringen av etterforskning	156
10.4	Overordnede krav til en etterforskning	157
10.4.1	Objektivitetsplikten og sannhetsmålsettingen	157
10.4.2	Kravet om kvalitet og grundighet.	158
10.4.3	Kravet om dokumenterbarhet og etterprøvbarehet	158
10.4.4	Kravet om hurtighet og hensynsfullhet	160
10.4.5	Gjelder det et krav om kontradiksjon på etterforskningsstadiet?	161
10.5	Bistand og samhandling i forbindelse med etterforskning	161
10.5.1	Domstolenes funksjon	161
10.5.2	Bistand fra sakkyndige	162
10.5.3	Bistand fra og samhandling med politi og påtalemyndighet i utlandet.	163

Kapittel 11

	Bevisinnhenting og bevissikring	165
11.1	Allmenne skranker for bevisinnhenting og bevissikring	165
11.1.1	Legalitetsprinsippet	165
11.1.2	Materielle skranker i Grunnloven og EMK	167
11.1.3	Grunnvilkåret for å iverksette etterforskning	168
11.2	Politiavhør	169
11.2.1	Allment om politiavhør	169
11.2.2	Avhør av mistenkte personer	171
11.2.3	Avhør av vitner, herunder fornærmede og etterlatte	172
11.2.4	Tilrettelagt politiavhør av barn og andre sårbare grupper	173
11.3	Tilgang til og sikring av realbevis.	174
11.3.1	Allment	174
11.3.2	Tilgang til realbevis	174
11.3.3	Nærmere om digitalt lagret informasjon	178
11.3.4	Sikring av realbevis	179
11.4	Spaning, overvåking og avlytting.	180
11.5	Fordekt kontakt med person: infiltrasjon og provokasjon	184
11.5.1	Allment	184
11.5.2	Provokasjon som etterforskningsmetode	185
11.5.3	Fordekt kontakt med person og mistenktes vern mot selvinkriminering.	187

Kapittel 12

	Nærmere om bruk av tvangsmidler med henblikk på bevis tilgang og bevissikring	191
12.1	Generelt	191
12.2	Tvangsmidlene og menneskerettighetene	192
12.3	Oversikt over de materielle vilkår	194
12.4	Oversikt over kompetanseregler og saksbehandlingsregler	197
12.5	Bruk av makt	198

Kapittel 13

Mistenktes, fornærmedes og etterlattes innsyn i og innflytelse på etterforskingen	200
13.1 Dokumentinnsyn	200
13.1.1 Generelt.	200
13.1.2 Oversikt over mistenktes rett til dokumentinnsyn etter EMK . . .	202
13.1.3 Hvilke opplysninger omfatter innsynsretten?	202
13.1.4 Allment om adgangen til å begrense innsynsretten.	205
13.1.5 Nærmere om adgangen til å begrense innsynsretten av hensyn til etterforskingen av den aktuelle straffesaken	207
13.1.6 Nærmere om forsvarerens rett til dokumentinnsyn	207
13.2 Har mistenkte, fornærmede og etterlatte rett til å bli orientert om utviklingen i etterforskingen?	208
13.3 Kan mistenkte, fornærmede og etterlatte kreve at etterforskningskritt gjennomføres?	209
13.4 Kan mistenkte og forsvareren drive parallell «etterforsking»?	210

Del IV

PÅTALEN	211
-------------------	-----

Kapittel 14

Allment om påtalestadiet.	213
14.1 Generelt	213
14.2 Oversikt over de negative påtaleavgjørelsene	214
14.3 Oversikt over de positive påtaleavgjørelsene	215
14.4 Påtaleavgjørelsen	218
14.4.1 Allment om påtaleavgjørelsen og grunnlaget for den	218
14.4.2 Nærmere om påtaleskjønnet	219
14.4.3 Nærmere om kravet til en hurtig påtalebehandling	222
14.5 Klage over påtaleavgjørelser.	223
14.6 Omgjøring av påtaleavgjørelser	225

Kapittel 15

Påtalekompetanse	228
15.1 Generelt	228
15.2 Reguleringen av påtalekompetanse	229
15.3 Nærmere om plasseringen av påtalekompetanse	230
15.3.1 Allmenne utgangspunkter	230
15.3.2 Påtalekompetansen til riksadvokaten	230
15.3.3 Påtalekompetansen til en statsadvokat	231
15.3.4 Påtalekompetansen til påtalemyndigheten i politiet	232
15.3.4.1 Generelt	232
15.3.4.2 Henleggelseskompetanse i medhold av § 67 første ledd annet punktum	232

15.3.4.3	Positiv påtalekompetanse som tilkommer enhver nevnt i § 55a første ledd nr. 3	233
15.3.4.4	Positiv påtalekompetanse i medhold av § 67 tredje ledd, jf. annet ledd bokstav b og c.	234
15.3.4.5	Delegert positiv påtalekompetanse.	234
15.4	Rettsvirkningen av manglende påtalekompetanse	235

Kapittel 16

Nærmere om tiltalebeslutninger	. . . . .	236
16.1	Hva skal en tiltalebeslutning inneholde?	236
16.2	Forening av flere saker i samme tiltalebeslutning.	238
16.3	Nærmere om beskrivelsen av det straffbare «forhold»	239
16.4	Frafall, utvidelse og endring av tiltalen	242
16.5	Retting av feil ved tiltalebeslutninger.	245

Del V

SAKSBEHANDLINGEN I TINGRETTE	. . . . .	247
------------------------------	-----------	-----

Kapittel 17

Allment om saksbehandlingen i tingretten	. . . . .	249
17.1	Oversikt	249
17.2	Tingrettens sammensetning og rettens personale.	250
17.2.1	Tingrettens sammensetning i straffesaker	250
17.2.2	Protokollfører og rettsvitne	250
17.3	Prosessforutsetninger: retting av feil og avvisning	251
17.4	Allmenne krav til saksbehandlingen	253
17.4.1	Overordnede krav om en rettferdig og forsvarlig saksbehandling	253
17.4.2	Retten til å argumentere for sin sak og til å føre bevis.	255
17.4.3	Retten til kontradiksjon.	256
17.4.4	Muntlig eller skriftlig saksbehandling?	257
17.4.5	Rettens klarleggingsplikt og veiledningsplikt	259
17.4.6	Rettspråk, bruk av rettsstolk mv.	260
17.5	Stevning til, varsel om og møterett i rettsmøter	262

Kapittel 18

Forberedelse til hovedforhandling	. . . . .	264
18.1	Generelt	264
18.2	Begjæringen fra påtalemyndigheten.	264
18.3	Rettens innledende behandling av begjæringen fra påtalemyndigheten	266
18.4	Når har tiltalte krav på en offentlig oppnevnt forsvarer?	267
18.5	Tiltaltes forberedelser	268
18.5.1	Allment	268
18.5.2	Tiltaltes forberedelser der han har forsvarer	268
18.5.3	Tiltaltes forberedelser der han ikke har forsvarer	271

18.6	Fornærmede, etterlatte og bistandsadvokaten	271
18.7	Nærmere om rettens plikt til aktiv saksstyring.	272
18.8	Rettslige avgjørelser under saksforberedelsen.	273
18.9	Berømming av og innkalling til en hovedforhandling	274

Kapittel 19

Hovedforhandling	277
19.1 Allment om hovedforhandlinger	277
19.2 Tiltaltes møterett og møteplikt	278
19.2.1 Generelt.	278
19.2.2 Nærmere om adgangen til å pådømme en sak i tiltaltes fravær.	279
19.3 De ulike trinn i en hovedforhandling	282
19.4 Hva skal behandles under hovedforhandlingen?	287
19.5 Prosessuelle tvister under en hovedforhandling	288
19.6 Utsettelse av hovedforhandlingen	289

Kapittel 20

Tilståelsesdom	291
20.1 Oversikt	291
20.2 Vilkårene for å behandle en sak etter reglene om tilståelsesdom.	292
20.2.1 Påtalemyndigheten, siktede og retten må mene at saken bør behandles etter reglene om tilståelsesdom	292
20.2.2 Siktede må normalt avgi en uforbeholden tilståelse i retten, som styrkes av sakens øvrige opplysninger	293
20.2.3 Nærmere om formuleringen «uforbeholden tilståelse»	294
20.2.4 De øvrige vilkårene for å behandle en sak etter reglene i § 248.	296
20.3 Saksbehandlingen forut for rettsmøtet.	297
20.4 Retten til en offentlig oppnevnt forsvarer i tilståessaker	299
20.5 Saksbehandlingen i rettsmøtet.	300

Del VI

TINGRETTENS AVGJØRELSESGRUNNLAG	303
---	-----

Kapittel 21

Allment om tingrettens avgjørelsesgrunnlag	305
21.1 Generelt	305
21.2 Begrepsavklaring	306
21.3 Oversikt over de ulike bevismidlene	308
21.4 Middelbar og umiddelbar bevisføring	309
21.5 Hva inngår i rettens faktiske avgjørelsesgrunnlag?	311
21.6 Kontradiksjon rundt rettens avgjørelsesgrunnlag	312
21.6.1 Allment	312
21.6.2 Nærmere om kontradiksjon mellom partene	314
21.6.3 Nærmere om kontradiksjon mellom retten og partene.	316

Kapittel 22

De enkelte bevismidler 318

22.1 Vitnebeviset 318

    22.1.1 Møte- og forklaringsplikt overfor retten 318

    22.1.2 Forberedelsen til en vitneforklaring 319

    22.1.3 Vitnets forklaring 320

    22.1.4 Hva omfatter vitneplikten? 322

    22.1.5 Siktedes rett til å overvære en vitneforklaring 323

22.2 Siktedes forklaring og siktedes passivitet som bevis 325

    22.2.1 Siktedes rett til å avgi forklaring 325

    22.2.2 Siktedes rett til å forholde seg taus 325

    22.2.3 Siktedes forklaring 326

    22.2.4 Bevismessige slutninger fra taushet og annen passivitet hos
    mistenkte 327

        22.2.4.1 Generelt 327

        22.2.4.2 Kunnskapsperspektivet 327

        22.2.4.3 Det normative perspektivet 328

22.3 Dokumentbevis 330

    22.3.1 Generelt 330

    22.3.2 Førings av dokumentbevis under en hovedforhandling 331

    22.3.3 Grensen mellom vitnebevis og dokumentbevis 331

22.4 Gransking av realbevis 332

22.5 Sakkyndige vurderinger 333

    22.5.1 Privat engasjerte sakkyndige 333

    22.5.2 Rettsoppnevnte sakkyndige 333

Kapittel 23

Rettsens plikt til å sikre et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag 336

23.1 Allment 336

23.2 Nærmere om straffeprosessloven § 294 337

23.3 Nærmere om rettsoppnevnte sakkyndige 339

23.4 Nærmere om utsettelse av et rettsmøte 340

Kapittel 24

Allment om bevisføringsrett og bevisavskjæring 342

24.1 Prinsippet om fri bevisføring 342

24.2 Tiltaltes bevisføringsrett og EMK 344

24.3 Kravet til relevans og beviskraft 344

    24.3.1 Allment 344

    24.3.2 Nærmere om relevanskravet 345

    24.3.3 Nærmere om kravet til beviskraft 346

24.4 Kravet om at bevisføringen må være nødvendig 346

    24.4.1 Allment 346

    24.4.2 Nærmere om straffeprosessloven § 292 annet ledd første
    punktum 347

24.5 Prosessuell preklusjon av bevistilbud i straffeprosessen? 349

Kapittel 25

Bevisforbud	351
25.1 Taushetsplikt.	351
25.1.1 Generelt om taushetsplikt	351
25.1.2 Offentligrettslig taushetsplikt.	352
25.1.3 Kallsmessig taushetsplikt	353
25.1.4 Taushetsplikt i medhold av rettergangslovgivningen.	357
25.1.5 Nærmere om overskuddsinformasjon fra kommunikasjonskontroll mv.	357
25.2 Andre bevisforbud.	358
25.2.1 Bevisføring om et vitnes eller siktedesandel.	358
25.2.2 Informasjon som siktede pliktmessig har avgitt	360
25.2.3 Vern av personers sikkerhet, politiets etterforskningsmuligheter mv.	361
25.2.4 Hensynet til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat.	362
25.2.5 Bruk av resultatet fra polygraffester som bevis	362
25.2.6 Vitneforklaringer fra dommere	363

Kapittel 26

Bevis som er ervervet på en ulovlig eller utilbørlig måte	364
26.1 Generelt	364
26.2 Når er et bevis ervervet på en ulovlig eller utilbørlig måte?	365
26.3 Hvilken type lovbrudd eller utilbørlig opptreden gir grunnlag for å oppstille et bevisforbud?	366
26.3.1 Generelt.	366
26.3.2 Allment om de momenter som kan tilsi et bevisforbud	367
26.3.3 Nærmere om bevisforbud ut fra en rettsstatstanke	369
26.3.4 Nærmere om bevisforbud av hensyn til mistenktes rettssikkerhet	370
26.3.5 Nærmere om bevisforbud for å beskytte den krenkede interessen	371
26.4 Hvilke bevis omfattes av et bevisforbud?	373
26.5 Hvem gjelder et bevisforbud til fordel for?	374

Kapittel 27

Vitnefritaksreglene	376
27.1 Allment om vitnefritaksreglene	376
27.2 Vitnefritaket for siktedes nærstående.	377
27.3 Fare for selvinkriminering eller inkriminering av nærstående.	378
27.4 Tap av sosialt omdømme og velferdstap av annen art	380
27.5 Pressens kildevern	381
27.6 Forretningshemmeligheter	384
27.7 Fritaksmuligheten i tilknytning til rådgivere og behandlere.	385

Kapittel 28

Retten til krysseksaminasjon som skranke for bevisføring 386

28.1 Hvorfor er krysseksaminasjon viktig? 386

28.2 Hvordan er retten til krysseksaminasjon sikret gjennom straffeprosessloven og EMK? 387

28.2.1 Straffeprosessloven 387

28.2.2 EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav d 388

28.3. Retten til krysseksaminasjon når vitnet møter 389

28.3.1 Generelt. 389

28.3.2 Har tiltalte rett til å være til stede under krysseksaminasjonen? . . 390

28.3.3 Anonym vitneførsel 390

28.3.4 Situasjonen der vitnet nekter å forklare seg 391

28.4 Hvilke anstrengelser må gjøres for å få et vitne til å møte? 393

28.5 EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav d som en skranke for opplesning og avspilling av en tidligere avgitt forklaring når vitnet ikke møter. 396

28.5.1 Situasjonen der tiltalte tidligere har fått mulighet til krysseksaminasjon 396

28.5.2 Situasjonen der tiltalte ikke tidligere har fått mulighet til krysseksaminasjon 397

28.5.2.1 Utgangspunktet: hovedbevislæren 397

28.5.2.2 Nærmere om storkammersakene Al-Khawaja og Tahery mot Storbritannia og Schatschaschwili mot Tyskland 398

28.6 Avkall på retten til krysseksaminasjon etter EMK artikkel 6 nr. 3 bokstav d 401

Del VII

TINGRETTENS AVGJØRELSE 403

Kapittel 29

Allment om dommer, kjennelser og beslutninger 405

29.1 Oversikt 405

29.2 Hvilken avgjørelsesform skal tingretten anvende? 405

29.3 Allment om dommer 407

29.4 Allment om kjennelser og beslutninger 409

29.5 Avstemningen der flere dommere deltar i saken. 410

Kapittel 30

Anklageprinsippet og partenes påstander som skranke for tingrettens kompetanse 412

30.1 Generelt 412

30.2 Rettens kompetanse ved hovedforhandling 413

30.2.1 Allment om rettens kompetanse til å fravike tiltalen 413

30.2.2 Rettens kompetanse til å fravike det faktiske grunnlaget for tiltalen 413

30.2.3	Rettenns kompetanse og plikt til å domfelle etter et annet straffebud	414
30.2.4	Nærmere om subsumsjonsendring	416
30.2.5	Rettenns kompetanse til å fravike partenes påstander og anførsler .	420
30.2.6	Kravet til kontradiksjon	421
30.3	Rettenns kompetanse i tilståelsessaker	422

Kapittel 31

Beviskrav	424
31.1 Generelt	424
31.2 Skyldspørsmålet	425
31.3 Straffespørsmålet	427
31.4 Andre reaksjoner enn straff	427
31.5 Sivile krav	428
31.6 Prosessuelle spørsmål	428

Kapittel 32

Rettenns bevisvurdering	429
32.1 Innledning	429
32.2 Prinsippet om fri bevisvurdering	430
32.3 Betydningen av erfaringssetninger	431
32.4 Nærmere om bevisvurderingen	433

Kapittel 33

Kravet til begrunnelse	437
33.1 I hvilken utstrekning bør tingrettens avgjørelser begrunnes?	437
33.2 Allment om kravet til begrunnelse	438
33.3 Allment om kravet til domsgrunner	440
33.4 Nærmere om kravet til domsgrunner for sivile krav	443
33.5 Nærmere om kravet til domsgrunner i tilståelsessaker	444

Del VIII

PÅGRIPELSE OG VARETEKTSFENGSLING	445
---	-----

Kapittel 34

Allment om straffeprosessuell frihetsberøvelse	447
34.1 Generelt	447
34.2 Pågrepelse og varetektsfengsling	448
34.3 Pågrepelse, varetektsfengsling og menneskerettighetene	449

Kapittel 35

De materielle vilkårene for pågrepelse og varetektsfengsling	451
35.1 Oversikt	451
35.2 De alminnelige hjemlene for pågrepelse og varetektsfengsling	452

35.2.1 Generelt 452

35.2.2 Strafferammekravet og mistankekravet 452

35.2.3 Pågripelses- og fengslingsgrunnen unndragelsesfare 454

35.2.4 Pågripelses- og fengslingsgrunnen fare for bevisforspillelse 455

35.2.5 Nærmere om fare for bevisforspillelse i saken mot en medskyldig 458

35.2.6 Pågripelses- og fengslingsgrunnen gjentakelsesfare 459

35.2.7 Begjæring fra mistenkte 461

35.3 Rettshåndhevelsesarrest 461

35.4 De særlige hjemlene i straffeprosessloven § 173 464

35.5 Pågripelse eller varetektsfengsling må være nødvendig 465

35.5.1 Generelt 465

35.5.2 Nærmere om bruk av surrogater 465

35.6 Pågripelse og varetektsfengsling må ikke være et uforholdsmessig inngrep 466

35.7 Øvrige vilkår for pågripelse eller varetektsfengsling 469

35.7.1 Det må være tilstrekkelig grunn for å anvende tiltaket 469

35.7.2 Fengslingsforlengelse – EMK artikkel 5 nr. 3 første punktum . . . 469

35.7.3 Fengslingsforlengelse – tempoet i etterforskningen 470

35.8 Bruk av restriksjoner ved varetektsfengsling 470

35.8.1 Generelt 470

35.8.2 Straffeprosessuelle restriksjoner utad 471

35.8.3 Straffeprosessuelle restriksjoner innad (isolasjon) 472

35.8.4 Bruk av restriksjoner må ikke være et uforholdsmessig inngrep . . 473

Kapittel 36

Nærmere om pågripelse 474

36.1 Generelt 474

36.2 Hvem har kompetanse til å beslutte pågripelse? 474

36.3 Saksbehandlingen i forbindelse med en beslutning om pågripelse 475

36.4 Iverksettingen av en pågripelse 476

36.5 Den pågrepnens rettigheter 477

Kapittel 37

Tingrettens behandling av en fengslingsbegjæring 480

37.1 Generelt 480

37.2 Saksbehandlingen forut for fengslingsmøtet 481

37.2.1 Fristen for å begjære fengsling av en pågrepet person 481

37.2.2 Begjæring om fengslingsforlengelse 483

37.2.3 Påtalemyndighetens fengslingsbegjæring og siktelse 484

37.2.4 Siktedes rett til en offentlig oppnevnt forsvarer og til
å forberede seg 485

37.2.5 Dokumentfremlegging og dokumentinnsyn 485

37.2.6 Siktedes møterett og møteplikt 486

37.3 Fengslingsmøtet 487

37.4 Tingrettens kjennelse 489

37.4.1 Allment 489

37.4.2 Rettens kompetanse i fengslingssaker 489

37.4.3	Varigheten av en varetektsfengsling	491
37.4.4	Kravet til kjennelsesgrunner i fengslingssaker	493
37.5	Løslatelse	495

Del IX

ANKE	497
----------------	-----

Kapittel 38

Allment om anke	499
38.1 Oversikt	499
38.2 Begrunnelsen for ankeordningen	500
38.3 Betydningen av EMK artikkel 6 og Grunnloven § 95 første ledd ved ankebehandling	502
38.4 Den videre fremstilling	502

Kapittel 39

Oversikt over reglene om anke over dommer	503
39.1 Ankerett, ankefrist og ankeerklæring	503
39.1.1 Ankerett og ankekompetanse	503
39.1.2 Ankefristen	504
39.1.3 Ankeerklæringen	506
39.1.4 Ankegrunner og ankegjensstand	506
39.2 Anke til lagmannsretten	508
39.2.1 Prøvingen av om anken skal henvises til ankeforhandling	508
39.2.1.1 Generelt	508
39.2.1.2 Nærmere om vurderingen av om anken skal henvises til ankeforhandling	510
39.2.2 Ankeforhandling	513
39.2.2.1 Saksforberedelsen	513
39.2.2.2 Saksbehandlingen	513
39.2.2.3 Bevisføringen	514
39.3 Anke til Høyesterett	515
39.3.1 Generelt	515
39.3.2 Behandlingen i Høyesteretts ankeutvalg	516
39.3.3 Ankeforhandling i Høyesterett	517
39.4 Nærmere om ankegrunnen saksbehandlingsfeil	517
39.5 Ankeinstansens dom	520

Kapittel 40

Oversikt over reglene om anke over kjennelser og beslutninger	522
40.1 Generelt	522
40.2 Hvilke kjennelser og beslutninger kan ankes?	522
40.3 Hvem kan anke en kjennelse eller beslutning?	523
40.4 Ankefrist, ankeerklæring og oppsettende virkning	524
40.5 Ankebehandlingen	526
40.6 Ankeinstansens avgjørelse	526

Del X

AVSLUTTENDE EMNER 527

Kapittel 41

Erstatning for saksomkostninger og for uberettiget forfølgning 529
 41.1 Domfeltes erstatningsansvar for saksomkostninger 529
 41.2 Siktedes krav på erstatning for saksomkostninger 530
 41.3 Oversikt over reglene om erstatning for uberettiget forfølgning mv. 531

Kapittel 42

Forbud mot gjentatt straffeforfølgning og rettskraft 533
 42.1 Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning i EMK TP 7 artikkel 4 nr. 1 . . . 533
 42.2 Rettskraft 535
     42.2.1 Allment om straffeprosessuelle rettsavgjørelser og rettskraft 535
     42.2.2 Den materielle rettskraften til dommer 536
     42.2.3 Kan kjennelser og beslutninger ha materiell rettskraft? 539
 42.3 Virkningen av en straffesak i utlandet 539

Kapittel 43

Gjenåpning 541
 43.1 Generelt 541
 43.2 Oversikt over gjenåpningsgrunnene 542
 43.3 Begjæringen om gjenåpning 544
 43.4 Behandlingen i Gjenopptakelseskommisjonen 545
 43.5 Behandlingen av saken etter en gjenåpning 546

Forkortelser 547
 Litteratur 547
 Andre forkortelser 548

Registre 549
 Register over rettspraksis 549
     Praksis fra Høyesterett 549
     Praksis fra EMD 555
 Lovregister 558

Emneregister 569